

Ochrona zasobów genetycznych owiec w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich

Jacek Sikora

*Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt,
32-083 Balice k. Krakowa*

Rodzime rasy owiec, występujące na terenie Polski w pierwszej połowie XX wieku, pod wpływem intensyfikacji produkcji owczarskiej były wypierane przez zwierzęta bardziej wydajne. Również kryzys owczarstwa, który nastąpił w Polsce na początku lat 90. XX wieku, spowodował drastyczny spadek погоłowia, co zagroziło wyginięciem niektórym rasom tych zwierząt.

Wiele ras uznano w pewnym momencie za utracone bezpowrotnie. Były wśród nich m.in.: karnówka, krukówka czy świniarka. Niektóre z nich udało się uratować. Tak było z owcą rasy świniarka, która w połowie lat 80. została uznana za wymarłą. Znalaziono jednakże w województwach północnych 17 maciorek i 3 tryki – z nich właśnie odbudowano istniejącą obecnie populację tych owiec. Podobna sytuacja wystąpiła w przypadku owiec rasy wrzosówka. Na początku lat 70., kiedy zaistniała groźba ich wyginięcia, Instytut Zootechniki - PIB (w latach 1972-1973) dokonał zakupu 130 maciorek i 10 tryków i rozpoczął restytucję tej rasy.

Obecnie do ras owiec objętych programem ochrony bioróżnorodności należą: barwna owca góraska, Corriedale, merynos barwny, owca kamieniecka, olkuska, pomorska, świniarka, uhruska, wielkopolska, wrzosówka, żelaźnieńska.

Rasa Corriedale

Corriedale breed

fot. W. Gosławski

Owce objęte programem ochrony zasobów genetycznych stanowią bardzo cenny element różnorodności genetycznej tego gatunku. Rodzime prymitywne rasy owiec (cakiel, świniarka, wrzosówka) odegrały poważną rolę w kształtowaniu późniejszych szlachetnych regionalnych typów. Merynos starego typu był protoplastą grupy owiec merynosowych, charakteryzujących się doskonałą jakością wełny. Rodzime rasy tych zwierząt cechuje duża odporność na choroby i niekorzystne warunki bytowania.

Niektóre rasy zachowawcze charakteryzują: bardzo wysoka plenność (owca olkuska) oraz wyjątkowe wartości macierzyńskie, dodatnio skorelowane z mlecznością (owca pomorska), takie jak opiekuńczość i troskliwość w stosunku do potomstwa, łatwość przyjmowania jagniąt po porodzie, związana z łagodnością charakteru i odpornością na stresy.

Owce odgrywają też ważną rolę w ekosystemie poprzez wykorzystanie ich do wypasu na rzecz zachowania walorów naturalnego środowiska przyrodniczego. Jest to szczególnie ważne w ubogich biotopach, takich jak obszary górskie czy pojezierza, gdzie można prowadzić wypas na trwałych użytkach zielonych, w pobliżu jezior i rzek. Zwierzęta te, trwale związane z regionami kraju, są również ważnym elementem folkloru agrarnego.

Owce ras zachowawczych odgrywają także dużą rolę w agroturystyce, stanowiąc element kształtowania architektury krajobrazu oraz dostarczając specyficznych produktów, takich jak: oscypek (owca górską), kożuchy (owca rasy wrzosówka), naturalnie kolorowa wełna (merynos barwny, barwna owca górską).

Znowelizowane Programy ochrony zasobów genetycznych owiec zostały zaakceptowane przez Instytut Zootechniki - PIB w 2004 r. Realizacja programów ochrony zasobów genetycznych lokalnych ras owiec jest obecnie

Tryk polskiej owcy górskiej odmiany barwnej

Polish Mountain sheep ram of coloured variety

(od roku 2005) dofinansowywana ze środków przeznaczonych na subwencjonowanie programów rolno-środowiskowych w ramach dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa.

Wymagania ogólne dotyczące ubiegania się o przyznanie pierwszej płatności

Wraz z Programem ochrony zostały opracowane wymagania ogólne obowiązujące hodowców ubiegających się o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowej. Należą do nich:

1. Posiadanie zwierząt jednej z ras objętych płatnością rolno-środowiskową (wymienionych powyżej);
2. Zgłoszenie stada do właściwego terenowego oddziału podmiotu upoważnionego do prowadzenia oceny wartości użytkowej danego gatunku (Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz);
3. Zgłoszenie zwierząt do wpisu do księgi hodowlanej danej rasy;
4. Zgłoszenie stada do udziału w programie ochrony zasobów genetycznych danej rasy;
5. Złożenie do właściwej agencji płatniczej wniosku o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowej;

Owca kamieniecka

Kamieniecka sheep

fot. I. Żelanis, J. Szczekało

6. Realizowanie pakietu G01.c „Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich”.

Wymagania szczegółowe dla owiec uczestniczących w programie ochrony

Wymagania ogólne są uzupełnione wymaganiami szczegółowymi dla owiec uczestniczących w programie ochrony, które mówią, że:

1. Programem hodowlanym ochrony zasobów genetycznych mogą być objęte zwierzęta danej rasy poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które spełniają warunki wpisu do ksiąg (udokumentowane pochodzenie lub badania genetyczne);
2. Owce spełniają określone wymagania rodowodowe (potwierdzone czysto rasowe pochodzenie do II pokolenia wstecz);
3. Zwierzęta charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy.

Procedura wydawania przez Instytut Zootechniki - PIB Zaświadczeń o objęciu stada zwierząt ras lokalnych programem ochrony zasobów genetycznych

Opracowano również procedurę wydawania przez Instytut Zootechniki - PIB Zaświad-

Świniarka sheep

fot. J. Sikora

czeń o objęciu stada zwierząt ras lokalnych programem ochrony zasobów genetycznych. Zapisy tej procedury obowiązują od 25 kwietnia 2006 r. zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 25 kwietnia 2006 r. (Dz.U. nr 75, poz. 521).

Zaświadczenie wydawane jest Hodowcom/Właścicielom stad owiec ras lokalnych w celu załączenia do wniosku o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowej w ramach pakietu G01.c: „Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich”. Warunkiem otrzymania Zaświadczenia jest:

1. Posiadanie stada owiec rasy lokalnej (wrzosówka, świniarka, olkuska, polska owca góraska odmiany barwnej, wielkopolska, Corriedale, żelaźnieńska, uhurska, kamieniecka, pomorska, merynos odmiany barwnej), objętego oceną wartości użytkowej, o liczebności co najmniej:
  - 5 owiec matek owcy olkuskiej,
  - 10 owiec matek każdej z pozostałych ras, wpisanych do księgi hodowlanej danej rasy.
2. Zawarcie umowy o uczestnictwie w programie ochrony zasobów genetycznych z Polskim Związkiem Owczarskim/Regionalnym Związkiem Hodowców Owiec i Kóz.

Merino sheep of coloured variety

fot. B. Borys

Istotnym elementem w ubieganiu się o uczestnictwo w Programie jest tryb postępowania przy kwalifikowaniu stada. Dlatego też, kwalifikacja stad i zwierząt do udziału w programie ochrony jest dokonywana przez Polski Związek Owczarski/Regionalny Związek Hodowców Owiec i Kóz i zatwierdzana przez Instytut Zootechniki - PIB, po zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych owiec. Kwalifikacja dokonywana jest w jednym terminie w danym roku kalendarzowym.

Hodowca/Właściciel stada owiec, spełniających warunki uczestnictwa w programie ochrony, składa do właściwego Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz pisemny wniosek o objęcie stada owiec programem ochrony zasobów genetycznych wraz z Wykazem zwierząt zgłaszanych do uczestnictwa w programie ochrony. Termin składania wniosków upływa **15 maja każdego roku**.

Regionalny Związek Hodowców Owiec i Kóz, po sprawdzeniu zgodności zawartych w Wykazie danych z dokumentacją hodowlaną, dokonuje kwalifikacji maciorek do udziału w Programie ochrony poprzez skreślenie na wykazie sztuk nie spełniających warunków uczestnictwa w programie. Wykaz owiec zakwalifikowanych do programu wraz z kopią wniosku hodowcy oraz kopią świadectw wpisu tych owiec

do księgi jest przesyłany przez Hodowcę/Właściciela do Instytutu Zootechniki - PIB, ul. Krakowska 1, 32-083 Balice. Termin

Owca wielkopolska

Wielkopolska sheep

fot. J. Sikora

przesyłania potwierdzonych wykazów owiec z pełną dokumentacją upływa **31 maja każdego roku**.

Wnioski hodowców wraz z kompletem wymaganych dokumentów są sprawdzane przez koordynatora ds. zasobów genetycznych owiec z ramienia Instytutu Zootechniki - PIB (zwanego dalej koordynatorem IZ - PIB) pod kątem spełnienia wymagań uczestnictwa w programie ochrony i przedstawiane do akceptacji na spotkaniu Grupy Roboczej ds. ochrony zasobów genetycznych owiec. Termin rozpatrywania i akceptacji wniosków to **15 czerwca każdego roku**.

Koordynator IZ - PIB przesyła do Hodowcy/Właściciela zwierząt oraz do właściwego Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz listę owiec zakwalifikowanych do programu ochrony. Zwierzęta, które nie zostały zakwalifikowane, nie są obejmowane programem ochrony.

W dwa tygodnie po spotkaniu Grupy Roboczej, dotyczącym kwalifikacji zwierząt i stad do programu, zaakceptowany wykaz jest wysyłany do Regionalnych Związków. Regionalny Związek Hodowców Owiec i Kóz zawiera z Hodowcą/Właścicielem owiec

Owca uhruska

Uhruska sheep

fot. K. Patkowski

umowę o uczestnictwie w programie ochrony zasobów genetycznych i przesyła kopię podpisanej umowy do koordynatora IZ - PIB. Koordyna-

tor wystawia Zaświadczenie o objęciu stada zwierząt ras lokalnych programem ochrony zasobów genetycznych i wraz z kopią zaakceptowanego wykazu przesyła je do Hodowcy/Właściciela stada, a kopie do właściwego Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz. Zaświadczenie przesyłane jest w terminie do 14 dni od daty otrzymania kopii podpisanej umowy.

Olkuska sheep

fot. J. Sikora

Ostateczny termin składania dokumentacji do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa upływa z dniem **31 sierpnia**, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 25 kwietnia 2006 roku (Dz.U. nr 75, poz. 521).

W latach 2004 - 2005 do Programu ochrony zasobów genetycznych owiec zostało zakwalifikowanych 226 stad i 11 481 sztuk owiec.

Program ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich *Genetic resources conservation of farm animals programme*

– kwalifikacja na 2005 rok

Rasa <i>Breed</i>	Liczba stad <i>No. of herds</i>	Liczba owiec matek <i>No. of ewes</i>
Polska owca górską odmiany barwnej <i>Polish Mountain sheep, coloured variety</i>	5	154
Owca rasy Corriedale - <i>Corriedale</i>	4	207
Owca kamieniecka - <i>Kamieniecka</i>	13	705
Merynos odmiany barwnej - <i>Coloured Merino</i>	1	84
Owca olkuska - <i>Olkuska</i>	12	189
Owca rasy świniarka - <i>Świniarka</i>	4	228
Owca pomorska - <i>Pomorska</i>	89	3411
Owca uhruska - <i>Uhruska</i>	67	2661
Owca wielkopolska - <i>Wielkopolska</i>	15	1468
Owca rasy wrzosówka - <i>Wrzosówka</i>	48	2232
Owca rasy żelaźnieńskiej - <i>Żelaźnieńska</i>	4	142
RAZEM – <i>TOTAL</i>	262	11481

Wrzosówka sheep

fol. J. Sikora

CONSERVATION OF SHEEP GENETIC RESOURCES AS PART OF THE RURAL DEVELOPMENT PLAN

Summary

Native breeds of sheep found in Poland in the first half of the 20th century were replaced by more productive breeds as a result of intensified sheep production. At a certain point in time, several breeds were considered irreparably lost and began to be restored and protected.

The sheep breeds currently included in the biodiversity conservation programme are: Coloured Mountain sheep, Corriedale, Coloured Merino, Kamieniecka, Olkuska, Pomorska, Świniarka, Uhuska, Wielkopolska, Wrzosówka and Żelaźnieńska.

The sheep included in the genetic conservation programme are a highly valuable element of genetic diversity. Updated sheep genetic resources conservation programmes were approved in 2004 and are coordinated by programmes as part of subsidies for different entities working for agriculture.

The conservation programme was developed together with general requirements for breeders applying for the first agri-environmental payment and supplemented with detailed requirements.

This procedure is valid from 25 April 2006 in accordance with the Regulation of the Ministry of Agriculture and Rural Development of 25 April 2006 (Journal of Laws No. 75, Item 521).

The certificate issued to breeders requires that certain conditions defined in the procedure should be met, and 31 August of each year is the deadline for submitting the documentation to the Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture, in accordance with the Regulation of the Ministry of Agriculture and Rural Development of 25 April 2006 (Journal of Laws No. 75, Item 521).

Zubrzyca Górna

fol. red.